

دانشگاه قم

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

**بررسی رمان های روان شناختی براساس آرای یونگ
با تأکید بر دو رمان «شریک جرم» و «دکتر نون زنش
را بیشتر از مصدق دوست دارد»**

استاد راهنما:

آقای دکتر علیرضا نبی لو

نگارنده:

مرتضی چراغی

تابستان ۱۳۹۳

تقدیم به خانواده مهربانم

بهرمان همیشگی

و

امیدهای زندگی

تشر و قدردانی

سپاسگزاری می‌کنم از استاد راهنمایم، جناب آقای دکتر نبی‌لو، به خاطر کم‌های صمیمانه و بی‌دریغشان و خانوادهٔ مهربانم به خاطر تشویق‌ها و پیگیری‌هایشان.

چکیده

امروزه یکی از پرکاربردترین انواع تحلیل ادبی، تحلیل بر طبق نظریات یونگ است. یونگ، روان‌پزشک سوئیسی مؤسس مکتب روان‌شناسی تحلیلی است. او کار فروید در زمینه روانکاوی را وسعت داد و امروزه آثار او از برجسته‌ترین و پرطرفدارترین منابع روان‌شناسی و تحلیل آثار ادبی محسوب می‌شود. او با تمرکز و تحقیق بر مضامینی چون ناهشیار جمعی و کهن‌الگو جایگاه خود را در میان روان‌شناسان و نقد آثار ادبی ارتقاء بخشید و با طرح پی در پی کهن‌الگوهای آنیما، آنیموس، نقاب و سایه و تحلیل شخصیت، خود را در تحلیل خواب و رؤیا ماندگار ساخت. در این میان آثاری خلق شدند که نویسندگان آنها با مطالعه روان‌شناسی و آثار روان‌شناختی، دست به نگارش زده‌اند. در ایران نیز آثار برجسته‌ای چون بوف کور و شازده احتجاب از این منظر قابل تأملند. پس از انقلاب دو نویسنده توانستند راه آنها را ادامه دهند و آثار آنها تا حدی سرآمد رمان‌های روان‌شناختی شد. رمان «دکتر نون زنش را بیشتر از مصدق دوست دارد» به قلم شهرام رحیمیان که از دیدگاه یونگ و منتقدان ادبی اثری برجسته و قابل اعتناست و دیگری، «شریک جرم» از جعفر مدرّس صادقی، در جهت داستان‌های روان‌شناختی وی، اثری محبوب و پراهمیت است. با بررسی این رمان‌ها به وضوح می‌توان جای پای مطالعات آثار یونگ و آثاری که از یونگ تأثیر پذیرفته‌اند را مشاهده کرد. آنها رمان‌های خود را بر مبنای روان‌شناسی‌هایشان نگاشته‌اند. بدین صورت که هر کجای داستان روان‌شناسی می‌طلبد، به اعماق ذهن او رفته و خط داستانی را در جهت اندیشه و روان او ادامه می‌دهند. در این پایان‌نامه برآنیم تا به بررسی این دو رمان از منظر آرای یونگ بپردازیم و اهمیت نظریات او و این دو رمان را نمایان سازیم.

کلمات کلیدی: یونگ- رمان روان‌شناختی- شهرام رحیمیان- دکتر نون زنش را

بیشتر از مصدق دوست دارد- جعفر مدرّس صادقی- شریک جرم

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل یکم: کلیات پژوهش	
۱-۱. مقدمه	۲
۲-۱. بیان مسأله	۳
۳-۱. سؤال‌های تحقیق	۶
۴-۱. سابقه و پیشینه تحقیق	۶
۵-۱. ضرورت انجام تحقیق	۹
۶-۱. فرضیه‌های تحقیق	۹
۷-۱. اهداف و کاربردهای مورد انتظار از انجام تحقیق	۱۰
۸-۱. جنبه جدید بودن و نوآوری طرح	۱۱
۹-۱. روش کار	۱۱
فصل دوم: کارل گوستاو یونگ	
۱-۲. آشنایی با یونگ و زندگی او	۱۳
۲-۲. جریان سیال ذهن	۱۸
۳-۲. رمان روان‌شناختی	۲۰
۴-۲. ویژگی نقد روان‌شناختی	۲۲
۵-۲. تفاوت رمان جریان سیال ذهن با رمان روان‌شناختی	۲۳
۶-۲. نظریات یونگ	۲۳
۱-۶-۲. خودآگاه و ناخودآگاه	۲۶
۱-۱-۶-۲. من، ناخودآگاه فردی	۲۶
۲-۱-۶-۲. فرامن، ناخودآگاه جمعی	۲۸
۲-۶-۲. کهن‌الگو	۳۰
۳-۶-۲. نقاب (پرسونا)	۳۳
۴-۶-۲. سایه	۳۵

۳۹ ۵-۶-۲. آنیما و آنیموس
۴۰ ۶-۶-۲. رؤیا و خواب
۴۱ ۷-۶-۲. شخصیت
۴۲ ۱-۷-۶-۲. شخصیت برون‌گرا و درون‌گرا

فصل سوم: دکتر نون زنش را بیشتر از مصدق دوست دارد

۴۵ ۱-۳. خلاصهٔ رمان
۴۷ ۲-۳. دربارهٔ رمان
۵۳ ۳-۳. دربارهٔ شهرام رحیمیان
۵۵ ۴-۳. مصاحبه با رحیمیان
۶۰ ۵-۳. نظریات یونگ در رمان
۶۰ ۱-۵-۳. آنیما و آنیموس
۶۶ ۲-۵-۳. سایه
۶۶ ۱-۲-۵-۳. دکتر نون خیانت‌کار
۶۷ ۲-۲-۵-۳. دکتر مصدق
۷۰ ۳-۲-۵-۳. سرکشی‌های پس از خیانت
۷۳ ۴-۲-۵-۳. سایهٔ روی دیوار
۷۴ ۳-۵-۳. نقاب
۷۵ ۱-۳-۵-۳. دکتر نون سیاست‌پیشه
۷۷ ۲-۳-۵-۳. دکتر نون بی‌اعتنا به زندگی و خانواده
۷۸ ۴-۵-۳. کهن‌الگو
۷۸ ۱-۴-۵-۳. شخصیت
۸۰ ۲-۴-۵-۳. درخت
۸۱ ۳-۴-۵-۳. عشق
۸۳ ۴-۴-۵-۳. شراب
۸۴ ۵-۴-۵-۳. خانه و وطن
۸۶ ۶-۴-۵-۳. مادر

فصل چهارم: شریک جرم

۸۹ ۱-۴. خلاصهٔ رمان
۹۱ ۲-۴. دربارهٔ رمان
۹۲ ۳-۴. دربارهٔ مدرّس صادقی
۹۶ ۴-۴. مصاحبه با مدرّس صادقی
۹۸ ۵-۴. نظریات یونگ در رمان
۹۸ ۱-۵-۴. آنیما و آنیموس
۹۸ ۱-۱-۵-۴. خانم صبا
۱۰۰ ۲-۱-۵-۴. سهیلا
۱۰۱ ۳-۱-۵-۴. سمر
۱۰۳ ۴-۱-۵-۴. غلام
۱۰۴ ۵-۱-۵-۴. آقای صبا
۱۰۵ ۶-۱-۵-۴. کسرا
۱۰۹ ۲-۵-۴. رؤیا
۱۱۳ ۳-۵-۴. سایه
۱۱۳ ۱-۳-۵-۴. حسین
۱۱۸ ۲-۳-۵-۴. حقه‌باز و سرخورده
۱۲۰ ۳-۳-۵-۴. جمال
۱۲۲ ۴-۳-۵-۴. زندان
۱۲۵ ۴-۵-۴. نقاب
۱۲۵ ۱-۴-۵-۴. انقلابی شرور
۱۲۷ ۲-۴-۵-۴. انقلابی خاموش
۱۲۸ نتیجه‌گیری
۱۳۰ پیوست
۱۳۲ منابع و مآخذ

فصل یکم

کلیات پژوهش

۱-۱. مقدمه

ابهام و پیچیدگی فوق‌العاده آثار یونگ وظیفه کسی را که بخواهد پایان‌نامه‌ای در باب اندیشه‌های او بنویسد دشوار می‌کند؛ چراکه یونگ به روان‌شناسی اعماق می‌پردازد و روان‌شناسی اعماق نیز به لایه‌های ژرف‌تر وجود مرموز ما می‌پردازد. یونگ در آرای خود پیوسته از منابع و عناصر گوناگونی که به باور او به فعالیت ضمیر ناآگاه مربوطند بهره می‌برد. این پیچیدگی از یک سو و گستره نوشته‌های او از سویی دیگر، مسأله‌گزینش و دست‌چین آرای او را دشوار می‌کند.

یونگ، روان‌پزشک سوئیسی مؤسس مکتب روان‌شناسی تحلیلی است. او کار فروید در زمینه روانکاوی را وسعت داد و اختلال‌های ذهنی و عاطفی را به منزله کوششی برای دست یافتن به تمامیت شخصی و معنوی تعبیر کرد. یونگ که پدرش کشیشی پروتستان بود، در کودکی توأم با تنهایی‌هایش تمایلی به رؤیاپردازی و خیال‌بافی در وجودش شکوفا شد که در کارهای دوره بزرگ سالی‌اش سخت تأثیر نهاد. او میان ناخودآگاهی شخصی یا احساسات و اندیشه‌های سرکوفته‌ای که در خلال زندگی فرد پدید می‌آیند و ناخودآگاهی جمعی یا آن احساسات و اندیشه‌ها و خاطرات موروثی‌ای که همه بشریت در آن شریکند تمایزی قائل شد. بنابراین او از جمله کسانی است که خدمات بسیاری در حوزه روان‌شناسی و نیز علوم مختلف پزشکی و انسانی ارائه کرده است.

بر اساس تأثیر ژرفی که یونگ بر ادبیات جهان از دیدگاه بررسی شخصیت‌ها نهاد، نویسندگان تحت چنین اندیشه‌هایی سعی در خلق آثار روان‌شناختی داشتند. در این پایان‌نامه دو رمان برجسته معاصر که پس از انقلاب نگارش یافته‌اند را بررسی خواهیم کرد. یکی، «شریک جرم» اثر جعفر مدرس صادقی و دیگر، «دکتر نون...» اثر شهرام رحیمیان. غرض از تحلیل این دو رمان از دیدگاه روان‌شناختی یونگ، بررسی همه نظریات یونگ نیست. چراکه از گستردگی و پیچیدگی بسیاری برخوردار است و از مجال

این پایان‌نامه خارج است. بنابراین مباحثی که مورد بررسی قرار خواهند گرفت از این قرارند: نقاب، سایه، ناخودآگاه، شخصیت، کهن‌الگو، آنیما و آنیموس. در این جهت با مطالعه مقالات و کتب بسیار در این زمینه و نیز آثار قابل توجهی از یونگ به تحلیل رمان‌ها پرداخته‌ایم. در ادامه لازم می‌دانیم که فصول مختلف پایان‌نامه را معرفی کنیم.

این پایان‌نامه از چهار فصل کلی تشکیل شده که از این قرارند:

فصل یکم: کلیات پژوهش شامل مقدمه و اهداف و بیان مسأله و ... که در آن به تفصیل از انگیزه‌ها و روش کار صحبت شده است.

فصل دوم: آشنایی با نظریات یونگ که شامل مباحثی چون نقاب، سایه، آنیما و آنیموس، کهن‌الگو و ناخودآگاه است.

فصل سوم: آشنایی با رمان «دکتر نون...» و نویسنده آن و خلاصه رمان و نقدی چند بر این رمان و در نهایت نیز بررسی نظریات یونگ در این رمان و ذکر مثال‌هایی چند برای هر نظریه.

فصل چهارم: آشنایی با رمان «شریک جرم»، نویسنده آن و ... و بررسی آراء یونگ در این رمان.

و نتیجه‌گیری شامل اهمیت آراء یونگ و دو رمان ذکر شده و تأثیر این رویکرد در خلق چنین آثاری و نیز شناخت رمان‌ها توسط این نظریات است.

۱-۲. بیان مسأله

کارل یونگ از جمله روان‌شناسان و نظریه‌پردازانی است که بیشترین تأثیر را در آثار ادبی و تحلیل روان‌شناختی افراد و آثار گذاشته‌اند. بدین ترتیب نویسندگان بسیاری مستقیم و یا غیرمستقیم با این نظریات آشنا شده‌اند. از سویی دیگر با خلق فضاهای روان‌شناختی و سیال ذهن در آثار بزرگ ادبی؛ همچون خشم و هیاهو، بوف کور و... دیگر نویسندگان به این شیوه ترغیب شدند. در این میان آثار برجسته‌ای چون شازده احتجاب نیز ظهور کرد. پس از انتشار این اثر شاگردان هوشنگ گلشیری همچون شهریار مندنی-پور در رمان «دل‌دل‌دگی»، حسین سناپور در رمان «نیمه غایب» و دیگر نویسندگان پس از او، برای ثبت آثاری متفاوت و برجسته به این شیوه روی آوردند که از میان آنان

رمان‌های «شریک جرم» (۱۳۷۲) از جعفر مدرس صادقی و «دکتر نون زنش را بیشتر از مصدق دوست دارد» (۱۳۸۰) از شهرام رحیمیان توانستند قد علم کنند و نظر مخاطبان بویژه خواص را به خود جلب نمایند. طبیعی است که این شیوه در سی سال اخیر مورد توجه مخاطبین بوده است. پس با بررسی این آثار و نظریات یونگ و مطابقت آنان با یکدیگر به شناخت سیر رمان نویسی و مخاطب شناسی معاصر نیز دست خواهیم یافت.

نکتهٔ اولی که باید در آغاز مطالعات بدان توجه می‌شد این است که چه رابطه‌ای میان جنگ‌های پی در پی داخلی و جهانی و خلق آثار سیال ذهن و روانی است. آیا این شرایط اجتماعی همان جبری است که نویسندگان را به کنج خانهٔ خلوت و پوچ خود سوق داده و قلم بر دست آنان نهاده و درخواستی است تا از سیاهی و نومیدی و اغما قلم بزنند؟ چرا پس از خلق آثار واقع‌گرایانهٔ برجسته، روند ادبیات و اجتماع به سمت دادائیسیم و سپس سوررئال رفت و در نهایت، روان در اوج پریشانی خود آثار سیال ذهن و روان‌شناختی را بوجود می‌آورد؟ انسان‌ها کم کم به صندلی تنهایی خود خزیدند و آثاری چون «در انتظار گودو» را در نهایت سؤال و پوچی آفریدند. داستان‌های بلند سرگرم کننده و هیجان‌های بزرگ اجتماعی روز به روز کاهش می‌یافت و جهان در سرعتی باور نکردنی رو به مرگ و نومیدی می‌شتافت. سرعتی که خلق آثار بلند و نمایش دردهای اجتماعی را از میان می‌برد. دردها افزون می‌گشت؛ اما خفقان بگیر و ببندها و سخن از رازهای سیاست و فلسفه، نویسندگان را به سمت دنیایی غیر از واقع‌گرایی سوق می‌داد. انسان از درون می‌سوخت و دیگر روایت بلند اجتماعی پاسخگوی چنین دردی نبود.

در این آثار فضاها اندک اندک محدود می‌شدند و رنگ‌های تیره جان می‌گرفتند. شخصیت اصلی داستان ارتباط اجتماعی ضعیف‌تری می‌یافت و در خلوت خود با توهم و خیال بافی روزگار می‌گذراند. بنابراین رابطهٔ جنگ‌های کلیسایی و مذهبی در اروپا و نیز آسیب‌های ناشی از جنگ‌های جهانی تا امروزه نیز جبران ناپذیر بوده است.

با توجه به این مطالب، در ایران پس از انقلاب اسلامی دو رویداد مهم شکل گرفت. اولی انقلابی و با تنوع آرا و توده‌های مردمی و خواسته‌ها همراه بود و دومی جنگ تحمیلی که خالی از تنش‌های سیاسی و... نبود. تنش‌هایی که آرزوهای انقلابی مردم پس از انقلاب را در لابه لای آتش جنگ می‌سوزاند. فضایی که می‌توانست انگیزه‌های انقلاب و

آزادی را دچار تهدید کند. در چنین اوضاعی نویسندگان ایرانی نیز به کنج نومی خزیدند و در کنار کسانی که با داستان‌های بلند خود رنج جنگ و دفاع را به تصویر می‌کشیدند، در دوگانگی و رنج و فلسفه روزگار می‌سپردند.

اینان گاه تحصیل‌کردگانی آرمان‌نگرند که در داخل و خارج، در خلوت خود اهداف جنگ و انقلاب و ... را با دلایلی ردّ و تصدیق می‌کردند. و دیگر سیاست‌پیشگانی که در روند انقلاب و جنگ تحمیلی ناکام مانده و از اهداف خود دور شده‌اند. در چنین اوضاعی که آشکار ساختن جبههٔ سیاسی، اندکی سخت می‌نمود، تمایل به خلق آثار ذهنی و روانی افزون می‌گشت. با نگاهی نه چندان دقیق، می‌توان به راحتی رابطهٔ ناکامی‌های سیاسی و اعتقادی را با خلق آثار روانی درک نمود. گویی جنگ و سیاست یکی از عناصر اصلی این آثار شده‌اند. آثاری چون دل‌دادگی، شریک جرم و دکتر نون که مربوط به سیاست و حکومت و جنگ هستند. با چنین دیدگاهی، حتماً لازم است که مطالعهٔ آثار روان‌شناختی در اولویت قرار بگیرد. چراکه با بررسی دقیق آن‌ها می‌توان به سیر تفکرات و امید و انگیزه‌های یک جامعه به طور عمیق و تأثیرگذار پی برد.

نکتهٔ دوم این است که آیا نوع نگارش در آثار روان‌شناختی مورد نظر است؟ آیا نگرش و نوع تفکر این آثار، آن‌ها را از دیگران متمایز ساخته؟ در پاسخ می‌توان گفت که وقتی انسان نحوهٔ زندگی خود را تغییر می‌دهد، مسلماً با تفکری همراه بوده است که رفته رفته جان می‌گیرد و عمیق می‌شود و تأثیر خود را در تمامی عرصه‌ها می‌گذارد. شاگردان کسانی چون داستایوسکی که به اعماق دل و عقل سفر می‌کردند، اینک در زندگی‌ای نو دردهای خود را در قالب توصیف فضاهای درونی نشان می‌دهند. فضاهایی که ممکن است محدود باشند و داستان‌هایی که ممکن است ناتمام به نظر برسند. این‌ها برش‌هایی از روان نویسنده است که گاه پریشان و گاه به طور عمد پیچیده شده‌اند. بدین ترتیب قالب و محتوا به همراه یکدیگر تحت تسلط تفکری مشخص تغییر می‌یابند. پس تمایز رمان‌های روان‌شناختی و سیال ذهن با دیگر رمان‌ها را باید هم در قالب و هم در اندیشه و محتوا و مقتضیات اجتماعی پیگیری کرد.

بدین ترتیب است که بررسی رمان‌های روان‌شناختی از اهمیتی چشمگیر برخوردار است. در این جهت دو رمان ایرانی برجسته را که پس از جنگ نوشته شده‌اند مورد

بررسی قرار داده‌ایم. آثاری که از فضای سیاست و جنگ آکنده‌اند. «دکتر نون» ردّ پای سیاست را در سال‌های کودتای سال ۱۳۳۲ می‌جوید و «شریک جرم» نشانه‌های سیاست‌پیشگی و انقلاب‌طلبی را در سال‌های آغازین پیروزی انقلاب اسلامی.

۱-۳. سؤال‌های تحقیق

- ۱- دو رمان مذکور چگونه از آرا و نظریات یونگ متأثر شده‌اند؟
- ۲- تأثیرپذیری این دو رمان از آرای یونگ مستقیم و عامدانه بوده است یا غیرمستقیم و غیرعامدانه؟
- ۳- این آثار تا چه اندازه در انعکاس و بازنمود دیدگاه‌های خود از طریق آرای یونگ به مخاطبان خود موفق بوده‌اند؟

۱-۴. سابقه و پیشینه تحقیق

راجع به یونگ، شخصیت، آثار و آرای او تحقیقات بسیاری از مقاله و کتاب و... انجام گرفته است. به‌ویژه در چند دههٔ اخیر که آرای او در ایران بسیار مورد قبول واقع شده است و بسیاری از نویسندگان سعی بر آن دارند که از آرای او در نوشته‌هایشان بهره ببرند یا دست کم با اندیشه‌های او آشنایی مختصری داشته باشند.

گسترهٔ این تحقیقات و تنوع آن‌ها بسیار جالب توجه است. از سویی دانش آموختگان علم روان‌شناسی تحقیقات مستقل و یا تطبیقی میان روان‌شناسی و ادبیات تحت نظریات یونگ ارائه داده‌اند و از سویی عالمان علوم معرفتی و فلسفی از این آراء بهره برده‌اند و از طرفی مهمتر، فرهیختگان علوم ادبی‌اند که با مطالعهٔ متون کهن و موضوعات مختلف ادبی، سعی داشته‌اند راه جدیدی برای شکافت متن بیابند. در این جهت، نظریات یونگ برای شناخت و تحلیل بیشتر شخصیت و انگیزه‌های آن‌ها، بخصوص در متون تاریخی کمک‌رسان بوده است. با این حال، تحقیقات مذکور بر روی شعر شاعرانی چون مولوی و حافظ نیز کم نبوده است.

این تحقیقات از جمله «تحلیل غزلیات حافظ شیرازی براساس نظریهٔ نقاب و سایهٔ ک.گ. یونگ» (علی اکبر باقری خلیلی و منیره محرابی کالی) و «بررسی و تحلیل چیستی و چگونگی ظهور کهن‌الگوی آنیما و آنیموس در شعر طاهره صفارزاده» (صغری سلمانی-

نژاد مهرآبادی، عبدالرضا سیف و نسرین موسی‌وند) و... تنها به معرفی و تحلیل بخشی از نظریات یونگ پرداخته‌اند و بررسی همه‌جانبه و درخوری نمی‌بینیم که بتواند به بخش زیادی از آرای او بپردازد و یا دست کم بیشتر آرای جهانی و مشهور او را مطرح سازد. تحقیقاتی چون «تحلیل سندبادنامه از دیدگاه روان‌شناسی یونگ» (طیبه جعفری) و «تحلیل شخصیت موبد در ویس و رامین براساس نظریات یونگ» (محمدکاظم کهدونی و مریم بحرانی) و... غالباً به تحلیل این آرا در آثار گذشته و کلاسیک اختصاص دارد و کمتر پژوهشگری را می‌یابیم که آرای یونگ را با آثار معاصر- چه نظم و چه نثر- تطبیق داده باشد و آن‌ها به ویژه رمان و داستان را براساس آرای او تحلیل کرده باشند.

از سوی دیگر با بررسی عناوین تحقیقات این پژوهشگران درمی‌یابیم که بیشتر آن‌ها به حوزه نظم متعلق است و کمتر از دریچه آرای یونگ به متون نثر فارسی بویژه داستان و رمان نگریسته شده است. داستان و رمان که در دهه‌های اخیر یکی از انواع ادبی بوده‌اند که بیشتر مورد استقبال ادیبان فارسی قرار گرفته‌اند.

عناوین تحقیقاتی که در ادامه می‌آیند تنها بخشی از تحقیقات بسیاری است که بازخورد آرای یونگ در آثار ادبی فارسی را نشان می‌دهد:

۱- بررسی برخی از کهن‌الگوها در اشعار احمد شاملو (جهانگیر صفری و حمیده محمودنژاد)

۲- بانوی بادگون (بررسی و تحلیل آنیما در شعر سهراب سپهری) (همایون جمشیدیان)
۳- تحلیل و بازخوانی چند غزل مولانا برمبنای نظریه یونگ (علی محمدی و مریم اسمعیلی‌پور)

۴- بررسی و تحلیل کهن‌الگوی آنیما در غزل‌های مولانا (علی محمدی و مریم اسمعیلی‌پور)

۵- تحلیل اسطوره‌های کیخسرو، گرشاسب و جمشید براساس آرای یونگ (نصرالله امامی و آذرمیدخت رکنی)

۶- جمشید در گذر از فردانیت (نقد کهن‌الگویی داستان جمشید و خورشید سلمان ساوجی) (غلامحسین شریفی ولدانی و محبوبه اظه‌ری)

- ۷- تحلیل کهن‌الگویی حکایت «پادشاه و کنیزک» مثنوی براساس دیدگاه یونگ (محمّدعلی محمودی و علی اصغر ریحانی فرد)
- ۸- تحلیل کهن‌الگویی داستان «جایی دیگر» از گلی ترقی (الهام حدّادی و فرهاد درودگریان)
- ۹- نقد کهن‌الگویی الهی‌نامه عطار (مریم حسینی)
- ۱۰- بررسی کهن‌الگوی آنیما در اشعار مهدی اخوان ثالث (فاطمه مدرّسی و پیمان ریحانی‌نیا)
- ۱۱- تحلیل آرکی‌تایپی سه حکایت عرفانی از الهی‌نامه (سعید قشقای و محبوبه‌السادات سرورزاده)
- ۱۲- تحلیل و نمادپردازی «پیامبر» نوشته جبران خلیل جبران با توجه به کهن‌الگوهای روان‌شناسی یونگ (طیبه جعفری)
- ۱۳- بررسی کهن‌الگوها در شعر اخوان ثالث (مسعود فروزنده و زهره سورانی)
- ۱۴- نقد کهن‌الگویی غزلی از مولانا (مریم حسینی)
- ۱۵- با یونگ و سنایی (تأویل غزلی از سنایی برمبنای روان‌شناسی تحلیلی یونگ) (کریم سجّادی راد و صدیقه سجّادی راد)
- ۱۶- آنیما و راز اسارت خواهران همراه در شاهنامه (سید کاظم موسوی و اشرف خسروی)
- ۱۷- تحلیل داستان سیاوش برپایه نظریات یونگ (ابراهیم اقبالی، حسین قمری گیوی و سکینه مرادی)
- ۱۸- تحلیل اسطوره قهرمان در داستان ضحاک و فریدون براساس نظریه یونگ (محمّدرضا امینی)
- ۱۹- جستاری در بازنمود دو بیت از حافظ برپایه دبستان روانکاو یونگ (مهران مرادی)
- ۲۰- از پیر خرد یونگ تا پیر مغان حافظ (مریم روضاتیان و افسانه غفوری) و...

۱-۵. ضرورت انجام تحقیق

همانطور که در مبحث بیان مسأله ذکر شد، شناخت آراء یونگ و مطالعه آثار روان-شناختی در دهه‌های اخیر بسیار اهمیت دارد. روند نویسندگی از جهان بیرون به درون کشانده شده است و این بار نویسنده با عینک ریزبین خود به درون می‌نگرد. در عصری زندگی می‌کنیم که مسأله هویت و شناخت آن از اهمیت بالایی برخوردار است. ارتباط و ازدواج اقوام مختلف با یکدیگر و جنگ‌هایی که بر اثر نژادپرستی و فقر و سلطنت شکل می‌گیرد، علاوه بر تبعات بیرونی و پست اجتماعی، اثراتی در دیدگاه اعتقادی و فلسفی و اجتماعی اندیشمندان دارد. در چنین دوره‌ای که نویسنده از نمادها و تصاویر خیالی و درونی و سرد استفاده می‌کند، نمی‌توان از جنبه‌ها و انگیزه‌های اجتماعی و رخدادهای طبیعی برای دریافت سخن او بهره برد. در این جهت می‌بایست از شناخت عمیق روانی در کنار نظریات روان‌شناختی بهره برد تا خواننده و پژوهشگر را به اعماق اندیشه نویسنده ببرد و دردهای او را بفهمد و بازخوردهای متقابل ذهن او و اجتماع را دریابد. بدین ترتیب، تحقیق در مباحث روان‌شناختی در دنیای امروز و تطبیق آن با رمان و شخصیت‌های آن از جمله مباحث مهمی است که هم در ادبیات به منظور شناخت متون و هم در علم روان‌شناسی به منظور شناخت انسان‌هایی که اکنون زنده نیستند مورد توجه است. در ایران نیز پس از بروز جنگ‌ها و کودتاها و انقلاب، چنین شرایطی برای نویسندگان و رمان‌ها ایجاد می‌شود. از جمله این رمان‌ها؛ یکی «دکتر نون زنش را بیشتر از مصدق دوست دارد» از شهرام رحیمیان و دیگری «شریک جرم» از جعفر مدرس صادقی است که می‌توان با توجه به نظریات یونگ به بررسی آن‌ها پرداخت. بدین منظور در این پایان‌نامه سه ضرورت کلی به چشم می‌خورد:

۱- نشان دادن ساختار رمان‌های مورد بحث

۲- چگونگی تأثیر آرای یونگ بر رمان‌های فارسی از جمله دو رمان مذکور

۳- ورود و بحث و تحلیل در حیطه مطالعات تطبیقی و بینارشته‌ای

۱-۶. فرضیه‌های تحقیق

۱- به نظر می‌رسد هر دو رمان در شکل‌گیری تحت تأثیر آرای یونگ بوده‌اند.

- ۲- به نظر می‌رسد برخی آرای یونگ نظیر آنیما، آنیموس، نقاب (پرسونا)، سایه و... در شکل دادن به شخصیت‌های دو رمان مدنظر مؤثر بوده‌اند.
- ۳- به نظر می‌رسد نویسندگان هر دو رمان آگاهانه و عامدانه از آرای یونگ سود جسته‌اند.
- ۴- به نظر می‌رسد هر دو اثر با به کارگیری شگردهای روان‌شناسانه در القای نظریات خود از طریق دیدگاه‌های یونگ موفق بوده‌اند.

۱-۷. اهداف و کاربردهای مورد انتظار از انجام تحقیق

به طور کلی هدف این پایان‌نامه از دو زاویه قابل بررسی است:

- ۱- بررسی نظریات یونگ و درک اهمیت آن در تحلیل آثار ادبی به‌ویژه داستان.
- ۲- بررسی و تحلیل دو اثر برجسته پس از انقلاب اسلامی که از دیدگاه خاص و عام همواره مورد توجه بوده‌اند. این دو اثر به دلیل داشتن نثری زیبا و فضایی روان‌شناختی مخاطبان خاص و منتقدان را مجذوب خود کرده‌اند. پس با شناخت و تحلیل این آثار گامی در شکافت نظریات یونگ نیز برمی‌داریم.

اهداف فرعی:

- ۱- بررسی علل رویکرد نویسندگان اخیر به آفرینش رمان‌هایی تحت تأثیر آرای یونگ.
- ۲- بررسی میزان آشنایی نویسندگان مذکور با شخصیت یونگ و نظریاتش و نیز کیفیت به‌کارگیری این آرا در آثارشان.
- ۳- بررسی علل و میزان موفقیت این آثار در بازتاب آرای یونگ به مخاطبان خود.
- ۴- بررسی علل توجه بیش از حد این نویسندگان به برخی دیدگاه‌ها و آرای یونگ نسبت به دیگر آرا و دیدگاه‌هایش در رمان‌های نام برده.
- ۵- بررسی میزان قابلیت و شایستگی نقد و تحلیل آثار ادبی بویژه داستانی از جمله آثار روان‌شناختی بر مبنای آرای یونگ.
- ۶- بررسی میزان اعتماد به آرای یونگ در نقد و تحلیل شخصیت‌های داستانی از سوی مخاطب و خواننده.

۷- بررسی میزان شمول نظریه شخصیتی یونگ در ابعاد شخصیت بویژه شخصیت‌های داستانی.

۸- بررسی علل اقبال بسیاری از منتقدان بزرگ به نقد و تحلیل رمان‌ها به‌ویژه رمان‌های روان‌شناختی بر مبنای آرای یونگ.

۱-۸. جنبه جدید بودن و نوآوری طرح

با توجه به اینکه دو اثر مذکور از رمان‌های برجسته ادبیات فارسی هستند و هنوز مورد بازبینی و تحلیل روان‌شناسانه قرار نگرفته‌اند، تحقیق حاضر می‌تواند با شیوه‌های نو به آن‌ها بنگرد و زیبایی پنهان آن‌ها را مکشوف کند و از سوی دیگر این پژوهش میان رشته‌ای است و از این حیث نیز بدیع و تازه است.

۱-۹. روش کار

روش کار در این پایان‌نامه توصیفی - تحلیلی است که با استفاده از کتاب‌های مختلف و به اصطلاح، کتابخانه‌ای شکل گرفته است. ابتدا شناسایی نظریات پرکاربرد یونگ صورت گرفت. بدین ترتیب که مقالات و کتب بسیاری که یا به طور مستقیم در مورد یونگ و نظریات او بحث کرده‌اند و یا از نظریات او برای شناسایی مسائل و کتب دیگر بهره برده بودند را بررسی کرده و سپس نتایج حاصل از این تحقیقات را روی کتب مورد نظر پیاده کردیم. در این جهت نظریه ناهشیار فردی و جمعی و مسائل مربوط به کهن‌الگوها را که کاربرد بیشتری داشتند به کار گرفتیم و با خواندن چند باره رمان‌ها به تحلیل پرداختیم.

فصل دوم

کارل کوستا و یونگ

✓ آشنایی با یونگ و زندگی او

✓ آشنایی با نظریات و دیدگاه‌های یونگ